

УДК 821.161.2

Р. С. Губа

**МОСКВА ЯК ДЕКОРАЦІЯ ВИСТАВИ ПРО ПАДІННЯ ІМПЕРІЇ
(ЗА РОМАНОМ Ю. АНДРУХОВИЧА „МОСКОВІАДА”)**

Поезія та проза Ю. Андруховича посідає вагоме місце в сучасному українському літературному процесі. Патріарх „бубабістів”, за понад тридцять років творчої діяльності, видав шість збірок поезій, п’ять романів, декілька збірок есеїв та оповідань.

На початку 90-х цим автором були видані романи: „Рекреації” (1992), „Московіада” (1993) та „Перверзія” (1996). Іноді твори об’єднують у так звану „карнавальну трилогію”. Спільним для них є зображення художньої дійсності крізь призму свідомості представників богемних кіл.

Вивченням творів Ю. Андруховича займалися: М. Павлишин, Ю. Крот, Н. Зборовська, П. Будін та інші. Урбаністичну тематику в романі „Московіада” досліджував А. Пройдаков у статті „Урбаністична домінанта у прозі Юрія Андруховича та Сергія Жадана”. Автор дослідження ставить собі завдання довести думку про вплив урбаністичної домінанти на створення системи образів роману [1, с. 60].

Завданням нашого дослідження є вивчення та визначення особливостей зображення столиці СРСР у романі та її символічна роль у творі.

Ю. Андрухович у підзаголовку назвав свій твір „романом жахів”. Ця жанрова приналежність свідчить про наявність у творі сцен жорстокості, незвичайних ситуацій, які мають викликати у читача страх. Цілком можливо, що такі почуття має спричинити навіть не наявність у творі сцен із містифікаційними щурами-мутантами, а сама столиця великої імперії. На думку дослідниці М. Якубовської, „визначення жанрової модифікації роману потребує детального вивчення і зіставлення із досягненнями як вітчизняної, так і світової літератури і вважає роман експериментальним” [2, с. 317].

Автор зображує Москву виключно в сірих тонах. Хоча події відбуваються протягом травневого дня, на вулиці не вщухає дощ: „Так чи інакше, але ви бредете під холодним травневим дощем, обліплені порожніми слоїками, а повз вас пропливають калюжами автомобілі й тролейбуси, здатні не так когось возити, як обталяпувати брудними струменями з-під коліс рідкісних дощових перехожих. Це не травень, це якась вічна осінь” [3, с. 135].

Традиція зображення великого міста в Ю. Андруховича дещо перегукується із кінематографічним жанром „нуар”. Американські кінематографісти намагалися через негоду передати песимістичні настрої героїв. Натомість в одному із своїх есеїв М. Якубовська пише: „Образ

дощу, який супроводжує дію роману. Очищення? Перешкода? Чи, водночас, одне і друге? Бажання головного героя відмитися, прийняти душ, залізти у ванну з гарячою водою – це більше, ніж потреба” [2, с. 317].

Отто фон Ф. намагається порівняти дійсність у столиці імперії із згадками зі свого українського минулого. Герой згадує бувальщину із неприхованою теплою: „Ти гадав, Отто фон Ф., поплівшись у хвості за старими галичанськими уявленнями, що пивбар – це обов’язково затишна і суха печера на старовинній брукованій вуличці, де на вивісці симпатичний Чортик із округлим від зловживань кендюшком, де тьмяне світло, неголосна музика, а кельнер вживає незбагненне словосполучення „прошу пана”? Ти сподівався, що твої друзяки заведуть тебе у такий собі просяклий бурштином парадиз, куди не досягає дощ, грім, бум, мор, страх, путч, град?” [3, с. 135].

Проте замість теплого галичанського пивбару протагоніст відвідує забитий людьми пивбар на Фонвізіна. Події твору відбуваються у 1991 році, тому криза вже проникла в усі сфери. Причиною падіння великої імперії автор іронічно вважає відсутність доступного алкоголю: „Свого часу тебе навчали, що Римська імперія загинула під ударами рабів і колонів. Ця імперія загине під ударами пияків. Колись вони всі вийдуть на Красну площу і, вимагаючи пива, рушать на Кремль... Тому імперії слід було вчасно подбати про своїх пияків. Не воювати з вітряками лібералізмів чи націоналізмів, не полювати на відьму релігійності чи на примару правозахисництва, а єдине – подбати про своїх вірних пияків. Щоб вони завше мали чим залитися. Щоб вони любили своїх потворних жінок. Щоб вони створювали собі подібних дітей. І все. Але імперія зрадила своїх пияків. І прирекла себе на розпад” [3, с. 137].

Зрозуміло, що причина падіння імперії не у відсутності алкоголю, а скоріше у неможливості втримати під одним дахом величезну кількість етносів: „Але в тому й нещастя імперії, що вона вирішила поєднати непоєднуване – естонців з туркменами. А де на її мапі ми, українці? Десять посередині? Це мало втішає” [3, с. 144].

Роздуми на тему втрати національної свідомості герой виражає в листах до короля-самозванця Олелька Другого: „У цьому місті, кажуть, живе мільйон українців. Себто Москва – найбільше у світі українське місто. Тут кожен десятий має прізвище на „енко”. Але як їх розпізнати? Адже за останні триста років ми досить уподібнилися до цих суворих північан. Чомусь почали народжуватись інші українці – свиноокі, з невиразно-заокругленими пицями, з безбарвним волоссям, яке існує тільки для того, щоб вилазити. Вочевидь, природне бажання наших предків якомога швидше випнутися у великороси призвело до певних пристосуванчих мутацій. Наші славні пращури інтенсивно зривали із себе й своїх нащадків чорнії брови, карії очі, ніженьки білії, вустонька медовії й тому подібне націоналістичне причандалля” [3, с. 148].

Стан Москви відображає стан подій в агонізуючій імперії. Катастрофічний стан справ у державі переноситься на місто з 800-річною історією: „Імперія міняла свою зміїну шкіру, переглядала звичні тоталітарні уявлення, дискутувала, імітувала зміну законів та життєвого укладу, імпровізувала на тему ієрархії вартостей. Імперія заgravала зі свободою, гадаючи, що таким чином збереже оновленою саму себе. Але міняти шкіру було не варто. Вона виявилася єдиною. Тепер, вилізши зі звичайної шкіри, стара курва в муках конає” [3, с. 131].

Окрім мокрих та темних вулиць Москви, Отто фон Ф. подорожує московським метро, яке він неодноразово порівнює із пеклом: „Він завжди приваблював мене своєю дикою апокаліптичністю. У таких вагонах я возив би грішників до пекла. Усе – починаючи від пропускних турнікетів, що жахають своїм металевим автоматизмом, від нескінченних есхатологічних ескалаторів із зафіксованими постатями кататоніків або вічно утікаючими силуетами параноїків, до самих підземних потягів, що вириваються звідкілясь із темряви, лячно гальмують на станціях з бандитськими іменами, щоб за півхвилини знову рвонуть кудись у ніч...” [3, с. 195]. Саме у метрополітені переважно відбуваються події другої половини твору. Окутане таємницями та містичними легендами, метро стає пасткою для українського поета.

У кінці твору події розгортаються вже у вигаданих автором секретних тунелях метро. В одному з інтерв'ю Ю. Андрухович зізнався, що він взяв цей мотив з тогочасної московської „жовтої преси”. Москва безжально поглинає душі мешканців та гостей міста. Вирватися з пут міста герой зміг лише через самогубство.

На ранок, після перипетій основної частини твору, автор описує події так: „Площа Київського вокзалу, Ваша Королівська Милосте, була затоплена. Цілоденний дощ, який не вщухав ні на хвилину, спричинився до великого виверження вод. Ущент забиті піском, попелом, трояндами, паперами, голубиним пір'ям, масками, мертвими щурами та іншим непотребом каналізаційні стоки не приймали вже нічого. Всесвітній потоп робився дедалі очевиднішим. Москва переставала існувати” [3, с. 244].

Ю. Андрухович зобразив загибель радянської імперії на прикладі центрального міста. Ховаючи старий уклад, автор ховає і Москву, тим самим даючи свободу всім тим, хто став її полоненим.

Список використаної літератури

1. Пройдаков А. Урбаністична домінанта у прозі Юрія Андруховича та Сергія Жадана / А. Пройдаков // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 2 (січень). – С. 60 – 66. **2. Якубовська М.** У дзеркалі слова : есеї про сучасну українську літературу / М. Якубовська. – Львів : Каменяр, 2005. – 751 с. **3. Андрухович Ю.** Рекреації (романи) / Ю. Андрухович. – К. : ЧАС, 1997. – 152 с.

Губа Р. С. Москва як декорація вистави про падіння імперії (за романом Ю. Андруховича „Московіада”)

У статті розглядається місце та роль Москви в романі Ю. Андруховича „Московіада”. Автор акцентує увагу на нуарному образі міста, створеного методами, подібними до тих, що використовувалися в американському кінематографі 30-х років. Виражається припущення, що таким чином письменник підкреслює агонізуючий стан радянської імперії, невідворотність її загибелі. Наведено приклади авторських описів московської пивної на Фонвізіна та метрополітена, в яких відбувається основна частина роману. Вивчені роздуми головного героя над питанням збереження національної свідомості в умовах імперії. Робиться спроба дослідити причини, що викликали хаос у країні та визначити психічний стан протагоніста роману. Автор статті зосереджує увагу на внутрішніх переживаннях та асоціаціях головного героя. Автор піднімає проблему жанрової приналежності твору, визначеного письменником як „роман жахів”.

Ключові слова: Ю. Андрухович, Москва, імперія.

Губа Р. С. Москва как декорація спектакля про падение империи (по роману Ю. Андруховича „Московиада”)

В статье рассматривается роль и место города Москвы в романе Ю. Андруховича „Московиада”. Автор акцентирует внимание на нуарном образе города, созданного методами, похожих на те, которые использовались в американском кинематографе 30-х годов. Выдвигается предположение, что таким образом писатель подчеркивает агонизирующее состояние советской империи, неотвратимость её гибели. Приведены примеры авторских описаний московской пивной на Фонвизина и метрополитена, в которых происходят основные события романа. Изучены размышления главного героя над вопросом сохранения национального сознания в условиях империи. Делается попытка исследовать причины, которые вызвали хаос в стране и определить психическое состояние протагониста романа. Автор статьи сосредотачивает внимание на внутренних переживаниях и ассоциациях главного героя. Автор поднимает проблему жанровой принадлежности произведения, которую сам писатель определил как „роман ужасов”.

Ключевые слова: Ю. Андрухович, Москва, империя.

Huba R. S. Moscow as a Decoration for a Performance About The Empire's Breakdown (on the Yu. Andrukhovych's Novel „The Moscoviad”)

The role and place of the Moscow city in Yu. Andrukhovych's novel „The Moscoviad” is examined in the article. The author emphasizes on a noir image of the city, which has been created by the methods, similar to ones that were used in American cinematograph in 30th. It is approved the idea that in this way Y. Andrukhovych points to an agonizing condition of Soviet empire,

an inevitability of its wreck. There are examples of author's description of the Moscow beerhouse at Phonvizin Street and underground, where the main events take place. The protagonist's thoughts on the issues of preserving national consciousness in conditions of Empire are considered. The author researches a problem of genre affiliation of the novel, which was defined by Yu. Andrukhovych as a „novel of horrors”. The author tries to prove an idea that the image of Moscow is depicted in grey colours by Yu. Andrukhovych in order to point out a crucial conditions of the state. The novel's problem of national revival is analyzed in the article. The author makes an attempt to research reasons which cause chaos in the country and defines mental condition of the protagonist. The author pays attention to inner feelings and associations of the novel's protagonist. It is approved the idea of the impossibility of achieving his personal happiness. The article consists of the observation of prime researches, exposition of the main idea and brief conclusion.

Key words: Yu. Andrukhovych, Moscow, Empire.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2013 р.

Прийнято до друку 27.09.13 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Нестелєв М. А.

УДК 821.161.2 – 31.09+929Яворівський

О. А. Двulichанська

ТОПОС МІСТА В РОМАНІСТИЦІ ВОЛОДИМИРА ЯВОРІВСЬКОГО

Початок ХХ століття характеризується швидкими темпами розвитку промисловості, значно збільшується кількість міст, які здебільшого утворюються навколо промислових центрів. Процеси індустріалізації, науково-технічного прогресу були тими соціально-побутовими факторами, які спричинили появу урбаністичної культури, зокрема, літератури як вираженого індикатора будь-яких змін у соціумі. Стрімкі процеси урбанізації, що врешті набули глобального характеру, призвели до кризового становища не лише соціально-економічної, а й духовної сфери життя людства.

В українській історії урбанізація набуває глобального характеру в 60 – 80-ті роки ХХ століття, що згодом призвело до кризового становища не лише соціально-економічної, а й духовної сфери життя людства. А в літературі цього періоду письменники активно розробляють зазначені проблеми, і відповідно до цього дослідники виділяють серед митців прибічників чи то „сільського”, чи то „міського” способу життя.